

Marius VENSKUS

Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarija, Lietuva
Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
Vilnius St. Joseph Seminary of Priests, Lithuania
Mykolas Romeris University, Lithuania

Sutartinis Valstybės ir Bažnyčios teisinių santykių reguliavimas: kanoninės santuokos atvejis

CONTRACTUAL REGULATION OF STATE – CHURCH LEGAL RELATIONS: THE CASE OF CANONICAL MARRIAGE

SANTRAUKA. Straipsnyje analizuojamas kanoninės santuokos pripažinimas Lietuvoje, nagrinėjant konstitucinius, sutartinius ir ordinarinės teisės aspektus. Tyrime taikomi sisteminis, lyginamasis ir teleologinis teisės aiškinimo metodai, taip pat užsienio teisės doktrinoje išplėtotas kriterijais grindžiamas metodas, leidžiantis išskirti tris religinės santuokos analizės ir pripažinimo aspektus: 1) steigiamąjį, 2) transkripcijos ir 3) procesinį. Pagrindžiama, kad kanoninės santuokos konstitucinis pripažinimas turi būti vertinamas platesniame tradicinių religinių bendruomenių pripažinimo kontekste. Skirtingų religinių tradicijų doktrina ir vidaus teisės normos lemia nevienodą religinės santuokos turinį bei teises pasekmes, todėl vienodas įstatyminis reguliavimas ne visada užtikrina proporcingą viešojo intereso ir religinių bendruomenių autonomijos pusiausvyrą. Tyrimo naujumas grindžiamas sutartinio valstybės ir religinių bendruomenių santykių modelio išplėtimu už klasikinio konkordato ribų, įtraukiant procesinius aspektus bei mediacijos taikymo kanoniniuose ginčiuose galimybes. Daroma išvada, kad sutartinis modelis leidžia subalansuoti valstybės interesus, religinių bendruomenių autonomiją ir asmenų teises bei gali būti taikomas ne tik pripažįstant kanoninę santuoką, bet ir vertinant kitus valstybės ir Bažnyčios santykių reguliavimo aspektus.

SUMMARY. This article analyses the recognition of canonical marriage in Lithuania by examining its constitutional, contractual and ordinary law aspects. The study applies systematic, comparative and teleological methods of legal interpretation, as well as a criteria-based approach developed in foreign legal scholarship, which allows for the identification of three aspects of the analysis and recognition of religious marriage: (1) the constitutive aspect, (2) the transcription aspect, and (3) the procedural aspect. It is argued that the

constitutional recognition of canonical marriage must be assessed within the broader context of the recognition of traditional religious communities. Differences in religious doctrine and internal legal norms result in varying content and legal consequences of religious marriage; therefore, uniform statutory regulation does not always ensure a proportionate balance between the public interest and the autonomy of religious communities. The novelty of the study is based on the expansion of the contractual model of relations between the State and religious communities beyond the classical concept of the concordat, by incorporating procedural aspects and the possibilities of applying mediation in canonical disputes. It is concluded that the contractual model enables a balance between state interests, the autonomy of religious communities and individual rights, and may be applied not only to the recognition of canonical marriage but also to other aspects of the regulation of relations between the State and the Church.

RAKTAŽODŽIAI: Valstybės ir Bažnyčios teisiniai santykiai, kanonų teisė, religinė santuoka, tradicinės religinės bendruomenės, sutartinis reguliavimo modelis.

KEYWORDS: State-Church legal relations, canon law, religious marriage, traditional religious communities, contractual regulatory model.

Ivadas

Tyrimo aktualumas. 2026 metų pradžioje Lietuvos vyskupijos paskelbė nemažai informacinių pranešimų apie pradedamas jubiliejines šimtąsias Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrimo metines. Šio minėjimo pagrindas – 1926 m. balandžio 4 d. išleista Popiežiaus Pijaus XI bulė „*Lituanorum gente*“, kuria buvo įkurta Lietuvos bažnytinė provincija. Ja taip pat buvo įsteigtos Kaišiadorių, Telšių, Panevėžio ir Vilkaviškio vyskupijos, o Kauno arkivyskupijai suteiktas metropolijos statusas padarė ją Lietuvos bažnytinės provincijos administraciniu centru. Bažnytinės provincijos įkūrimas, anot J. I. Arrietos, pirmiausia reiškia, kad ją sudarančios vyskupijos su ir per metropolijos arkivyskupiją tiesiogiai priklauso Šventajam Sostui (CIC 17¹ 272 kan.; CIC 83² 435 kan.)³. Todėl, Kauno arkivyskupo metropolito Kęstučio Kėvalo teigimu, šis įvykis Bažnyčiai, taigi ir visiems Lietuvos katalikams, dvasine ir religine prasme prilygsta Vasario 16-osios įvykiui⁴. Ryšys su Šventuoju Sostu, ypač po Vatikano II Susirinkimo, svarstytinas ir interpretuotinas atsižvelgiant ir išryškinant kiekvienos vyskupijos vyskupo tiek individualų, tiek kolegialų tarnystės pobūdį, kuris konkretizuojamas ir per sufraganinių vyskupijų sujungimą į bažnytinę provinciją, kaip tai nustatyta 1983 m. Kanonų teisės kodekse (431 kan. § 1). Taigi atskirų vyskupijų priklausymas toje

¹ Pijaus-Benedikto 1917 m. Kanonų teisės kodeksas, kurio 272–279 kan. reguliuojami Bažnytinės provincijos, metropolitų ir sufraganinių vyskupijų vyskupų hierarchiniai teisiniai santykiai. Pii Ponfiscis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, „*Codex Iuris Canonici*“, *Acta Apostolicae Sedis*, vol. 9 (1917-II), 11–456. <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-09-II-1917-ocr.pdf>.

² Lietuvos Vyskupų Konferencija, *Kanonų Teisės kodeksas* (Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012).

³ Juan Ignacio Arrieta, *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica* (Roma: EDUSC, 2023), 475.

⁴ Aurelija Plokštytė, „100 metų Lietuvos bažnytinei provincijai – tai Bažnyčios vasario 16-oji“, *Bernardinai.lt*, paskelbta 2025 m. gruodžio 2 d., <https://www.bernardinai.lt/100-metu-lietuvos-baznytinei-provincijai-tai-baznycios-vasario-16-oji/>.

pačioje teritorijoje, Lietuvos valstybės ribose, esančiai bažnytinei provincijai sudarė kanoninį ir institucinį pagrindą atskirų vyskupijų vyskupams vykdyti jiems patikėtą tarnystę, atsižvelgiant tiek į konkrečius Lietuvos tikinčiųjų bendruomenės poreikius, tiek į valstybės politines aplinkybes, taip pat į konkretų šalies istorinį, kultūrinį ir tradicinį paveldą bei unikalias krašto liaudiško pamaldumo formas.

Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimas turėjo svarbią valstybinę dimensiją. Metropolito arba Arkivyskupo sosto buvimas Lietuvos valstybės teritorijoje sudarė prielaidas glaudžiau puoselėti bažnytinės ir pasaulietinės valdžios santykius. Todėl 1927 m. buvo pasirašytas Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos konkordatas, kuriuo siekta sutartiniu pagrindu apibrėžti Katalikų Bažnyčios teisinę padėtį Lietuvoje. Nors 1927 m. konkordato politinės priežastys ir jo sudarymo aplinkybės priklauso istorinių tyrimų sričiai, šiame straipsnyje akcentuojama, kad būtent Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimas tapo reikšminga prielaida tiek Šventajam Sostui, tiek Lietuvos vyskupams rūpintis inicijuoti ir apibrėžti Katalikų Bažnyčios Lietuvoje, taigi ir visų tikinčiųjų, teisinę padėtį, tikėjimo ir religijos laisvės turinį bei su ja susijusias pareigas valstybei⁵.

Būtina pabrėžti ir tai, kad, J. Machovenko teigimu, nuo pat Lietuvos valstybingumo pradžios LDK ne tik pasižymėjo religine tolerancija, bet ir rašytiniuose teisės šaltiniuose nuosekliai įtvirtino valstybėje egzistavusių religinių bendruomenių teises⁶. Tai atsispindėjo tiek kunigaikščių luominėse privilegijose, tiek Lietuvos Statutuose, kuriuose nustatytos ir tautinių mažumų religinės teisės⁷. Religinės įvairovės teisinio pripažinimo tradicija buvo tęsiama ir modernioje Lietuvos valstybėje. 1922 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (kaip ir 1928 m. bei 1938 m. Konstitucijose) buvo nustatytos piliečių ir religinių bendruomenių teisės bei laisvės, įtraukiant naujų religinių bendruomenių pripažinimo sąlygas⁸. Vis dėlto konkordatas, arba sutartinė valstybės ir Bažnyčios santykių reguliavimo forma, užima ypatingą vietą, nes juo įtvirtinamas teisinis reguliavimas, kai valstybė ir Bažnyčia, M. Romerio teigimu, kaip savarankiški ir lygiaverčiai subjektai sudaro teisiškai privalomą susitarimą dėl savo autonomijos, kompetencijų ir veiklos sričių⁹. Pažymėtina, kad Vatikano II Susirinkimas, ypač „Dekretas dėl vyskupų pastoracinių pareigų Bažnyčioje *Christus Dominus*“¹⁰, išryškina tiek atskirų vyskupijų vyskupų (CD, 19), tiek visos bažnytinės provincijos vyskupų

⁵ Irena Vaišvilaitė, „Jurgio Matulaičio parengtas Šventojo Sosto Konkordato su Lietuvos Respublika projektas“, *LKMA metraštis*, T. 30B (2007), 13–14.

⁶ Jevgenij Machovenko, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai* (Vilnius: Justitia, 2000), 32–33.

⁷ Vytautas Andriulis, *Lietuvos Statutų (1925, 1566, 1588 m.) šeimos teisė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 56.

⁸ Kazimieras Valančius (sud.), *Lietuvos Valstybės Konstitucijos* (Vilnius: Mokslas, 1989), 15–34.

⁹ Svetlana Usova-Kurbanovienė, „Mykolo Romerio mokslinė pozicija dėl Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Konkordato (1927)“, *Jurisprudencija* 10 (100) (2007): 67.

¹⁰ Vatikano II Susirinkimas, „Dekretas dėl vyskupų pastoracinių pareigų Bažnyčioje *Christus Dominus*“, EIS.katalikai.lt, žiūrėta 2026 m. sausio 2 d., https://eis.katalikai.lt/vb/susirinkimai/vatikano_ii/dekretai/christus-dominus.

(CD, 39) individualią ir kolegialią pareigą bei teisę kurti ir palaikyti santykius su viešąja valdžia. Todėl valstybės ir bažnyčios bendradarbiavimo formų apibrėžimas išlieka aktualus, o jubiliejiniai metai skatina atnaujinti mokslinius tyrimus, diskusijas ir svarstymus šios srities klausimais.

Mokslinė problematika ir tyrimo naujumas. 2025 metais tarptautinė organizacija „Open Doors“ paskelbė kasmetinę ataskaitą „World Watch List 2025“, kurios duomenys rodo didėjančią krikščionių teisių pažeidimų, susijusių su tikėjimo, minties ir religijos laisvėmis, tendenciją¹¹. Europos teisės ir teisingumo centro (ECLJ) bei Krikščionių netolerancijos ir diskriminacijos observatorijos (OIDAC) parengtų ataskaitų duomenimis, 2024 metais 35 Europos valstybėse buvo užfiksuoti mažiausiai 2 211 nusikaltimai prieš krikščionis¹². Lietuvos žmogaus teisių stebėjimo instituto pateiktoje ataskaitoje „Žmogaus teisės Lietuvoje 2022–2023“¹³, analizuojant religijos laisvės padėtį, konstatuojama probleminė situacija dėl bendro visuomenės nepasitikėjimo religinių mažumų grupėmis, tačiau minėtame tyrime nenustatyta ir nepateikta jokių duomenų apie asmenų ar bendruomenių, išpažįstančių krikščionišką tikėjimą, teisių ir laisvių pažeidimus ar jų suvaržymus. Tai kelia klausimą, ar Lietuva iš tiesų šiuo aspektu išsiskiria iš bendro pasaulio ir Europos konteksto ir galėtų būti laikoma išimtimi.

Vis dėlto asmens teisės, įskaitant tikėjimo bei religijos laisvę, gali būti pažeidžiamos ir ribojamos ne tik aiškiai identifikuojamų nusikalstamų veikų forma. Tokie pažeidimai dažnai pasireiškia dviem pagrindinėmis, sunkiai atpažįstamomis formomis: 1) latentine, t. y. paslėpta forma, 2) struktūrine forma, kai teisės aktai formaliai yra teisėti, tačiau iš esmės pažeidžia religines ar kitas asmens teises ir laisves. Sociologiniai tyrimai rodo, kad visuomenėje trūksta ne tik žinių, kritinio vertinimo įgūdžių, bet ir informacijos apie religinių teisių pažeidimų atpažinimą bei šių teisių įgyvendinimą nepažeidžiant kitų asmenų teisių ir bendrųjų konstitucinių sugyvenimo principų. Vieno Lietuvos dienraščio antraščių ir straipsnių tyrimai (tyrimo laikotarpis 1990–2015 m.)¹⁴, diskusijų¹⁵ ir publikacijų religine tematika internetinėje žiniasklaidoje tyrimai¹⁶ atskleidė: viešosiose diskusijose apie religinę laisvę, religijų ar tikėjimo

¹¹ „Daugiau kaip 380 mln. krikščionių pasaulyje patiria persekiojimą – skelbia ataskaita“, Laikmetis, paskelbta 2025 m. gruodžio 19 d., <https://laikmetis.lt/daugiau-kaip-380-mln-krikscioniu-pasaulyje-patiria-persekiojima-skelbia-ataskaita/>.

¹² „Europos valdžios institucijos menkina krikščionių persekiojimo mastą, teigiama ataskaitoje“, Laikmetis, paskelbta 2025 m. gruodžio 21 d., <https://laikmetis.lt/europos-valdžios-institucijos-menkina-krikscioniu-persekiojimo-masta-teigiama-ataskaitoje/>.

¹³ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Žmogaus teisės Lietuvoje 2022–2023* (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2024), 52–55.

¹⁴ Gintarė Pocė, „Religija kaip sensacija? Dienraščio „Lietuvos rytas“ religinės tematikos antraščių analizė“, *Kultūra ir Visuomenė* 10 (1) (2019): 75–97.

¹⁵ Živilė Advilonienė, „Konklavos atspindžiai spaudoje kaip religinės socializacijos veiksnys: Benedikto XVI atvejis“, *Soter* 87 (155) (2023): 19–36, [https://doi.org/10.7220/2335-8785.87\(115\).2](https://doi.org/10.7220/2335-8785.87(115).2).

¹⁶ Milda Ališauskienė ir Gintarė Markauskaitė, „Religinės įvairovės reprezentavimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje“, *Kultūra ir Visuomenė* 5 (1) (2014): 65–83.

(įsitikinimų) pliuralizmą ir teisinį reguliavimą visiškai nekalbama arba jie pristatomi fragmentiškai. Todėl, G. Lastauskienės teigimu, bylos, kuriose teisme ginamos pažeistos tikėjimo teisės ir laisvės, priskirtinos sudėtingų bylų kategorijai¹⁷. Svarbu paminėti, kad mokslinės problemos, susijusios su religijos laisvės ir teisės įgyvendinimu, nėra sietinos su tyrimų ir publikacijų trūkumu. Vis dėlto pastebima, kad daugumoje publikacijų vis dar diskutuojama dėl pagrindinių konstitucinių religinių bendruomenių teisinio pripažinimo principų, o jų taikymo konkrečiame kontekste išvalgos dažnai lieka fragmentiškos arba neanalizuotos¹⁸. Atsižvelgiant į modernios visuomenės sanklodos įvairovę, religinių reiškinių, tikėjimų ir vertybių bei įsitikinimų pliuralizmą, pavieniai teisiniai, socialiniai ir religiniai atvejai turėtų būti analizuojami pasitelkiant platesnį teisinių mechanizmų, formų ir metodų spektrą.

Tradicinių religinių bendruomenių teisinio pripažinimo, valstybės ir Bažnyčios atskirumo bei bendradarbiavimo, taip pat jų tarpusavio teisinės sąveikos klausimus išsamiai aptarę yra šie Lietuvos konstitucinės teisės mokslo autoriai: G. Mesonis¹⁹, R. Ruškytė²⁰, V. A. Vaičaitis²¹, V. Turonis²² ir kt. Konstitucijoje įtvirtintos religinės (kanoninės) santuokos pripažinimo klausimus įvairiais aspektais analizavo šie autoriai: K. Meilius²³, I. Kudinavičiūtė-Michailovienė²⁴, V. Brilius²⁵, D. Perkumienė²⁶, R. Juozapaitienė²⁷. Būtina pažymėti, kad šiame tyrime minėtų autorių išvados nėra paneigiamos ar joms oponuojama. Priešingai, tyrime jomis remiamasi, o jų išvalgos integruojamos papildant jas naujais svarstymo metodais ir analitiniais pagrindais. Tyrimas naujas tuo, kad, atsižvelgiant į Konstitucijos 43 str. 1 dalyje įtvirtintą tradicinių religinių bendruomenių pripažinimą, tokiose bendruomenėse sudarytų santuokų konstitucinių pripažinimo pagrindų (Konstitucijos 38 str. 4 d.) konkretūs įgyvendinimo klausimai keliami

¹⁷ Giedrė Lastauskienė, „Sunki byla Lietuvos teismų požiūriu: religinio pobūdžio bylų pavyzdžiu“, *Teisė* 104 (2017): 75–89.

¹⁸ Donatas Murauskas, „Valstybės ir Bažnyčios santykiai konstitucinėje jurisprudencijoje: tarp atskyrimo ir atskirumo“, *Teisė* 106 (2018): 56.

¹⁹ Gediminas Mesonis, „Kai kurie konstituciniai Valstybės ir Bažnyčios santykių aspektai“, *Konstitucinė jurisprudencija* 2 (10) (2008): 110–133.

²⁰ Ramutė Ruškytė, „Ar religija išgyvena Renesansą? Konstituciniai sąžinės laisvės ir religijos laisvės pagrindai bei religijos laisvės įgyvendinimas Lietuvoje“, *Konstitucinė jurisprudencija* 4 (20) (2010): 284–304.

²¹ Vaidotas A. Vaičaitis, „Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų teisinė būklė pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją“, *Logos* 110 (2022): 95–105, <https://doi.org/10.24101/logos.2022.10>.

²² Vytis Turonis, „Valstybės religinis neutralumas Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje“, *Logos* 111 (2022): 119–128, <https://doi.org/10.24101/logos.2022.34>.

²³ Kazys Meilius ir Gediminas Sagatys, „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų kelias į pripažinimą“, *Jurisprudencija* 28 (20) (2002): 128–136.

²⁴ Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas* (Vilnius: Justitia, 2006), 35–45.

²⁵ Vytautas Brilius, „Sakramentinės santuokos pripažinimo problemos Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje“, *Soter* 10 (38) (2003): 47–58.

²⁶ Dalia Perkumienė ir Rūta Brazienė, „Santuokos institutas valstybės ir Bažnyčios požiūriu“, *Soter* 12 (40) (2004): 15–27.

²⁷ Rusnė Juozapaitienė, „Bažnytinė santuokos registracija Lietuvoje: istorija ir dabartis“, *Kultūra ir visuomenė* 2 (3) (2011): 101–123.

ir analizuojami taip pat per Konstitucijoje įtvirtintą sutartinę valstybės ir Bažnyčios teisinių santykių sureguliuavimo mechanizmą (Konstitucija 43 str. 5 d.). Santuokos institutas yra vienas reikšmingiausių socialinių institutų, reguliuojančių visuomeninius santykius. Jame ypač glaudžiai persipina teisiniai, kultūriniai, socialiniai ir religiniai aspektai. Manytina, kad būtent religinė (kanoninė) santuoka yra aktualiausias tyrimo objektas, nes joje susilieja asmens, kaip piliečio ir kaip religinės bendruomenės nario, teisės ir pareigos, valstybės viešasis interesas, religinės bendruomenės interesas ir trečiųjų asmenų teisės.

Tyrimo objektas – kanoninės santuokos sutartinis pripažinimas 2000 m. sudarytos tarptautinės Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos Sutarties pagrindu²⁸.

Tyrimo tikslas – atskleisti dvišalės sutarties instituto, kaip proporcingiausio Bažnyčios ir valstybės teisinių santykių reguliavimo mechanizmo, reikšmę.

Tyrimo uždaviniai: 1) išanalizuoti konstitucinių religinės (kanoninės) santuokos pripažinimo principų įtvirtinimo ordinariniuose teisės aktuose problematiką; 2) pristatyti dvišalės sutarties institutą kaip optimalų Bažnyčios ir valstybės teisinių santykių reguliavimo mechanizmą; 3) atskleisti pagrindinius tarptautinės sutarties straipsnio dėl religinės santuokos pripažinimo interpretavimo principus ir jų pritaikomumą nustatant kitų religinių bendruomenių teisinius santykius.

Galiojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys religinės (kanoninės) santuokos pripažinimą, analizuojami pasitelkiant istorinį, interpretacinį, teleologinį, sisteminį ir lyginamąjį metodus.

1. Konstitucijos 38 str. 4 dalies taikymo problematika

1992 m. buvo priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios 38 str. 4 dalyje nustatyta, kad „Valstybė pripažįsta ir bažnytinę santuokos registraciją“. Vis dėlto teismų praktikoje kilo šios konstitucinės nuostatos taikymo ir interpretavimo problemų, susijusių su religinių santuokų sukeliama civilinėmis pasekmėmis. Konstitucinis Teismas 1994 m. nutarime²⁹ konstatavo, kad tuo metu galiojusio *Santuokos ir šeimos kodekso* 11 straipsnyje bažnytinių santuokų registracijos nepaminėjimas vertintinas kaip minėto straipsnio teisės spraga, kurią turi pašalinti įstatymų leidėjas, nustatydamas tokių santuokų teises pasekmes ir ginčų sprendimo tvarką. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė teisės normų taikymo laiko atžvilgiu principą,

²⁸ „Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir Valstybės teisinių aspektų“ (2000 m. gegužės 5 d.), EIS.katalikai.lt, paskelbta 2015 m. spalio 13 d., https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/valstybes_sekretoriatas/2000-05-05_sventojo-sosto-ir-lietuvos-respublikos-sutartis-del-santykiu-tarp-kataliku-baznycios-ir-valstybes-teisiniu-aspektu.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio antrosios dalies, 11 straipsnio ir 12 straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Byla Nr. 6/94.

pagal kurį civilinės teisinės pasekmės siejamos tik su po Konstitucijos įsigaliojimo sudarytomis bažnytinėmis santuokoms³⁰.

Taigi kanoninės santuokos pripažinimo teisinis pagrindas pirmiausiai kyla iš eksplacitiškai Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos (Konstitucijos 38 str. 4 d.). Tačiau konstitucinė norma nustato tik principinį valstybės požiūrį į religinėse bendruomenėse sudaromas santuokas, o konstitucinis pripažinimas pats savaime nesukuria materialaus teisinio reguliavimo. Teisinė tikrovė atsiranda per ordinarinės teisės normas, kuriose konstitucinis pripažinimas konkretizuojamas – nustatomi religinės santuokos sudarymo reikalavimai (materialinės sąlygos), jos įregistravimo ir pripažinimo procedūros (formaliosios sąlygos) bei su jomis susijusios teisės ir pareigos. Taigi ordinarinė teisė materializuoja konstitucinę nuostatą, suteikdama jai praktinį veiksmingumą ir teisinės apsaugos garantijas.

Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame nustatyta būtinybė įstatymu sureguliuoti bažnytinės santuokos registraciją ir apskaitą, Civilinio kodekso trečios knygos 3.24 straipsnyje nustatė sąlygų visetą, pagal kurį apibrėžtas bažnytinės santuokos civilinių teisių ir pareigų atsiradimo momentas bei santuokų apskaitos tvarka. Nepaisant įstatyminio reguliavimo pokyčių, susijusių su religinių santuokų civilinių teisių padarinių pripažinimu, esminis pagrindinių kriterijų visetas, kuriam esant religinei santuokai pripažįstamos civilinės teisinės pasekmės, išliko nepakitęs³¹. Kartu su teisės aktų priėmimu ir jų pakeitimais teisės doktrinoje bei teismų praktikoje ir toliau buvo keliami Konstitucijos 38 straipsnio 4 dalies aiškinimo bei ordinarinės teisės aktuose nustatyto religinės santuokos teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai klausimai. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nuosekliai formavo ordinarinės teisės normų, reglamentuojančių bažnytinės santuokos pripažinimą, aiškinimo ir taikymo principus. Vis dėlto galima tvirtinti, kad esminės teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės dėl civilinių teisių pasekmių pripažinimo bažnytinei santuokai yra suformuotos dar 2007 m. vasario 7 d. nutartyje³². Teismo praktikoje suformuoti tokie kriterijai: 1) civiliniai padariniai pripažįstami tik į valstybės apskaitą įtrauktai religinei santuokai; 2) tokia santuoka privalo atitikti CK 3.12–3.17 straipsniuose nustatytas sąlygas; 3) valstybės teismai turi kompetenciją spręsti iš tokių santuokų kylančius civilinius ginčus, taip pat santuokinio ryšio pabaigos ir jos teisių padarinių klausimus (LAT 2007 m. nutartis)³³.

³⁰ Kazimieras Valančius, „Bažnytinės (kanoninės) santuokos institucionalizacija ir konstitucionalizacija: raida ir problemos“, *LKMA Metraštis XIX* (2001): 274.

³¹ Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, „Teisinė šeimos forma“ iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų* (Vilnius: MRU, 2013), 419.

³² Pastaba. Pagal teisės informacinėje sistemoje „Infollex“ pateikiamus 2024 m. kovo 6 d. duomenis, šioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje suformuoti religinės santuokos ir jos civilinių teisių pasekmių pripažinimo teisės aiškinimo bei taikymo principai įvairių kompetencijų ir instancijų teismų sprendimuose buvo cituoti 490 kartų.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 7 d. nutartis, Civilinė byla Nr. 3K-7-6/2007.

Vis dėlto teisės mokslininkai ir toliau kėlė klausimus dėl konstitucinės nuostatos, pripažįstančios religinės santuokos registraciją, aiškinimo ir taikymo, ją įgyvendinančių teisės aktų konstitucingumo, šių teisės aktų reguliavimo apimties proporcingumo, taip pat jų spragų probleminių aspektų. Pavyzdžiui, D. Perkumienė ir R. Brazienė teigė, kad kanoninę santuoką įtraukus į civilinę apskaitą „išnyksta“ bažnytinis jos pobūdis, o civilinių teisinių padarinių srityje nelieka jokie religinio aspekto egzistavimo ar pripažinimo³⁴. K. Meiliaus ir G. Sagačio tyrime buvo akcentuojama ne tik tikinčiųjų laisvė pasirinkti šeimos teisinių santykių kūrimo formą (per religinės ar civilinės santuokos sudarymą), bet keliami ir teismų kompetencijos klausimai, teigiant, kad valstybės teismams „ginčai dėl bažnytinės santuokos pripažinimo negaliojančia yra nežinybingi, o tokie klausimai gali būti išspręsti tik vyskupijos bažnytinio teismo“³⁵. Analogiškos pozicijos dėl bažnytinių teismų išimtinės kompetencijos laikėsi ir V. Brilius, teigęs, kad „civilinis bažnytinės santuokos panaikinimas, laikantis CK nustatytos tvarkos, ne tik nepriimtinas atitinkamoms konfesijoms kaip valstybės kišimasis į kanoninę jų tvarką (bažnytinės santuokos administravimas), bet gali ir prieštarauti Konstitucijai, nustatančiai, kad valstybė bažnytinę santuoką pripažįsta“³⁶. Labai tiksliai teisinio reguliavimo sistemą dėl bažnytinių santuokų pripažinimo apibendrino I. Kudinavičiūtė, teigdama, kad „Lietuvoje nėra bažnytinės santuokos, yra tik valstybinė santuoka, kuri kartais gali būti sudaryta bažnyčios aplinkoje, <...>“³⁷. Galiausiai R. Juozapaitienė konstatavo, kad galiojantis teisinis reguliavimas iš esmės „siaurina konstitucinę doktriną, teigiančią, jog civilines teises pasekmes sukelia tiek bažnytinė, tiek civilinė santuoka“³⁸.

Šie ir kiti teisės doktrinoje keliami mokslinio pobūdžio klausimai liko neatsakyti ar nepakankamai išplėtoti, tačiau jie iki šiol aktualūs bei reikšmingi tiek teisės mokslo, tiek praktinio teisės taikymo kontekste. Todėl juos būtina nuosekliai kelti iš naujo, sistemiškai svarstyti ir diskutuoti. Pavyzdžiui, reikalavimas valstybės institucijoms privalomai pranešti apie kiekvieną religinėje bendruomenėje sudarytą dvasinę (religinę) santuoką sudaro pagrindą ir toliau kelti tokio teisinio reguliavimo konstitucingumo ir proporcingumo klausimus. R. Ruškytės nuomone³⁹, toks vertinimas turėtų būti grindžiamas ne vien valstybės ekonominiu interesu, bet ir analizuojamas kitų Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų bei principų kontekste (Konstitucijos 26 str. 2 d., 43 str. 3–4 d., 43 str. 7 d.), atsižvelgiant ir į tarptautinius žmogaus teisių ir laisvių apsaugos dokumentus, kuriuose įtvirtinta ne tik religijos laisvė, bet ir teisė neatskleisti valstybei savo religinių įsitikinimų (EŽTK 9 str.). Ne mažiau svarbu šiame kontekste įvertinti pačių religinių bendruomenių vidaus teisės normas

³⁴ Perkumienė ir kt., „Santuokos institutas valstybės ir Bažnyčios požiūriu“, 23.

³⁵ Meilius ir kt., „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka...“, 131.

³⁶ Brilius, „Sakramentinės santuokos pripažinimo...“, 54.

³⁷ Inga Kudinavičiūtė, „Teisinis bažnytinių santuokų reglamentavimas ir apskaita“, *Jurisprudencija* 3–4 (2003): 51.

³⁸ Juozapaitienė, „Bažnytinė santuokos registracija Lietuvoje“, 120.

³⁹ Ruškytė, „Ar religija išgyvena Renesansą?“, 298.

ir dvasinį mokymą, siekiant nustatyti, ar toks reguliavimas gali būti įgyvendinamas atsižvelgiant į asmens, piliečio ir tikinčiojo teises, nustatytas ne tik valstybės teisės aktuose, bet ir Bažnyčios kanonuose ar statutuose⁴⁰.

Taip pat tikslinga toliau svarstyti D. Perkumienės ir R. Brazienės pateiktą išvadą, kad kanoninę santuoką įtraukus į civilinės metrikacijos apskaitą tokios santuokos religinis apsektas civilinių teisinių padarinių plotmėje „išnyksta“. Išsami šios problematikos analizė apimtų platų teorinių svarstymų ir tyrimų lauką. Vis dėlto būtina išryškinti keletą, manytina, esminių išvalgų dėl religinio santuokos aspekto išnykimo civilinių teisių ir pareigų kontekste. Pirmiausia laikomasi pozicijos, kad pavienių ar visų religinių bendruomenių nustatytų sutuoktinių teisių ir pareigų, kylančių iš religinės doktrinos, tiesioginis perkėlimas į valstybės teisę būtų ne tik neįmanomas, bet ir prieštarautų esminiems konstituciniams Bažnyčios ir valstybės atskirumo bei valstybės pasaulietiškumo principams (Konstitucijos 43 str. 7 d.). Tačiau manytina, kad D. Perkumienės ir R. Brazienės pateiktos išvados turėtų būti vertinamos ir kitų Konstitucijoje įtvirtintų nuostatų kontekste, visų pirma teisės turėti įsitikinimus ir juos reikšti, taip pat tėvų teisės perteikti vaikams religinius įsitikinimus, religinių bendruomenių teisę skelbti ir skleisti savo mokslą ir kt. (Konstitucijos 26 ir 43 str.).

Taigi pirmiausia siekiama pabrėžti, kad valstybei konstituciškai pripažinus religinėse bendruomenėse sudaromas santuokas, tiek religinės bendruomenės, tiek pavieniai asmenys turi konstitucinę teisę atstovauti, ginti ir skleisti savo religinius įsitikinimus, tarp jų šeimos ir santuokos sampratą. Teisė „atstovauti“ arba „ginti“ savo ar atskiro bendruomenės nario ar visos bendruomenės teises ar interesus čia suprantama ne procesine, o materialiąja prasme, t. y. kaip teisė (pareiga) ir laisvė valstybėje siekti palankios teisinės, socialinės, kultūrinės ir moralinės aplinkos, atitinkančios kiekvieno bendruomenės nario vertybinius (taigi ir religinius) įsitikinimus. Pažymėtina, kad EŽTT religijos laisvės pažeidimo byloje nuosekliai akcentuojama, jog individualus religijos laisvės aspektas yra glaudžiai susijęs su kolektyviniu (religinės bendruomenės) religijos laisvės aspektu, apimančiu religinių bendruomenių autonomiją ir veiklos laisvę. Teismas yra konstatavęs, kad Bažnyčia ar bažnytinė organizacija, veikdama kaip religinė bendruomenė, įgyvendina ir savo narių teises, garantuojamas EŽTK 9 str.⁴¹ Taigi šia prasme turėtų būti suprantamas ir pavienių ar kelių religinių bendruomenių atstovų pareiškimas, mokymas ar oficiali pozicija įvairiais viešojo gyvenimo klausimais, įskaitant šeimos ir santuokos sampratą⁴². Tačiau kyla

⁴⁰ Marius Venskus ir Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, „Kanoninės santuokos įtraukimo į civilinę apskaitą teisinio reglamentavimo analizė“, *Jurisprudencija* 31 (2) (2024): 391–419.

⁴¹ Europos Žmogaus Teisių Teismas, *Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos religijos laisvės tema apžvalga* (vertimas). Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2017 m. rugsėjo 15 d., https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Research_report_religion_LIT.PDF.

⁴² Lietuvos Krikščionių Bažnyčios 2013 m. lapkričio 26 d. pasirašė memorandumą dėl visų Krikščionių Bažnyčių pozicijos šeimos ir santuokos institutų klausimais. Pagal šio tyrimo prielaidas, toks pareiškimas ar kiti panašūs kolektyviniai ar pavieniai bažnytinių organizacijų atstovų pareiškimai šeimos ir santuokos klausimais neturėtų būti vertinami kaip valstybės pasaulietiškumo (ar valstybės

klausimas, ar vien valstybės įstatymų leidėjo iniciatyva, pasitelkiant įstatymo formos teisinį reguliavimą, įmanoma sukurti tokią bažnytinės santuokos pripažinimo ir teisinio reglamentavimo sistemą, kuri leistų pašalinti visus galiojančio teisinio reguliavimo neapibrėžtumus, spragas, vidinius prieštaravimus bei galimus Konstitucijos nuostatų neatitikimus? Manytina, kad atsakymas į šį klausimą turėtų būti grindžiamas keliomis esminėmis prielaidomis.

Pirma, tradicinių religinių bendruomenių pripažinimas. Analizuojant valstybės tradicinėmis pripažįstamas devynias religines bendruomenes (Konstitucijos 43 str., RBBĮ 5 str.), jas galima suskirstyti į penkias pagrindines religines tradicijas ir šakas⁴³, kurios tarpusavyje iš esmės skiriasi ne tik narių skaičiumi ar struktūriniu bei instituciniu pajėgumu veikti ir kurti juridines situacijas, bet ir dvasinėmis doktrinomis bei vidaus teisės normų požiūriu į santuoką, sutuoktinių tarpusavio teises ir pareigas, taip pat santykius su valstybe ir trečiaisiais asmenimis (pavyzdžiui, lyginant katalikų, liuteronų ir musulmonų religines tradicijas).

Antra, situacijų įvairovė. Nors teisės mokslo publikacijose neretai vartojamos apibendrintos sąvokos, tokios kaip „konfesinė santuoka“, „religinė bendruomenė“ ar „religijos vidaus teisės normos“, vis dėlto didžioji dalis tyrimų apsiriboja Katalikų Bažnyčioje sudarytų sakramentinių ir kanoninių santuokų pripažinimo analize, dažniausiai lyginant valstybės ir kanonų teisės nuostatas. Toks tyrimų ribotumas ne tik neleidžia tiesiogiai taikyti išvadų kitoms religinėms bendruomenėms, bet ir identifikuoti tų valstybės teisės reguliavimo ir taikymų problemų, kurios būdingos kitų (ne katalikiškų) bendruomenių veiklai ir situacijoms.

Trečia, viešojo intereso konstitucinės ribos. Tiek šeimos gyvenimas ir santuoka, tiek religiniai įsitikinimai yra ypač saugotini asmens privataus gyvenimo neliečiamumo objektai. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjo kompetencija tam tikrose šeimos ir religinio gyvenimo srityse yra ne tik ribota, bet kai kuriais atvejais ir konstituciškai neleistina⁴⁴. Todėl būtina pabrėžti, kad valstybė įstatymu gali reguliuoti tik tuos šeimos santykių aspektus, kurie laikytini reikšmingais viešajam ir valstybės interesui, sąmoningai paliekant kitas privataus gyvenimo sritis už tiesioginio teisinio reguliavimo ribų.

Galiausiai šiame straipsnyje reiktų akcentuoti, kad konstituciškai pripažindama įvairias tradicines religines bendruomenes Lietuvos valstybė nesusitapatina su konkrečia konfesija, jos moraliniu mokymu ar dvasine doktrina. Priešingai, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas skirtingų tradicijų ir religinių doktrinų pripažinimas ne tik patvirtina

ir Bažnyčios atskirumo) principo peržengimas. Žr. Lietuvos Vyskupų Konferencija, „Krikščionių Bažnyčių Lietuvoje memorandumas, skelbiant 2014-uosius Šeimos metais“, 2013 m. lapkričio 26 d., <https://lvk.lcn.lt/naujienos/209>.

⁴³ Konstitucijoje tradicinėmis pripažintos religines bendruomenes (Konstitucijos 43 str. 1 d.), iš kurių devynias įstatymų leidėjas yra įvardijęs tradicinėmis religinėmis bendruomenėmis ir bendrijomis (RBBĮ 5 str.), galima suskirstyti į penkias pagrindines religines tradicijas: katalikiškąją, protestantiškąją, ortodoksiškąją, judaistinę ir musulmoniškąją.

⁴⁴ Valentinas Mikėlėnas (red.), *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Trečioji knyga, Šeimos teisė* (Vilnius: Justitia, 2002), 24.

valstybės pasaulietiško principą (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 7), bet ir sudaro prielaidas plėtoti valstybės ir religinių bendruomenių santykius įtraukiant įvairių dvasinių tradicijų bendruomenes (Konstitucijos 43 str. 1 d., RBBĮ 6 str., CBART, Nr. 82). Taigi toks konstitucinis skirtingų tradicinių religinių bendruomenių pripažinimas laikytinas ne vien valstybės vertybiniu krypties pasirinkimu⁴⁵, bet ir religinių bei kitokių įsitikinimų pliuralizmo principo įtvirtinimu Lietuvos konstitucinėje teisėje. Todėl ši glausta analizė leidžia argumentuotai teigti, kad Lietuvos Konstitucijos 38 str. 4 dalyje nustatytas religinėse bendruomenėse sudarytų santuokų pripažinimo modelis gali tinkamai funkcionuoti tik vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintu protestantiškuoju (civilinės teisės viršenybės) modeliu ir logika.

2. Sutartis kaip prioritetas teisinių santykių reguliavimo mechanizmas

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nustatyta: „Valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises“ (Konstitucijos 43 str. 2 d.). Kaip jau minėta, tokiomis Lietuvoje pripažįstamos devynios religinės bendruomenės ir bendrijos (RBBĮ, 5 str.). Konstitucinis įtvirtinimas, kad tradicinės religinės bendruomenės yra juridiniai asmenys *per se*, yra vienas iš svarbiausių konstitucinio religinio reiškinio institucionalizavimo aspektų. Juridinis religinių bendruomenių statusas atveria galimybę naujoms diskusijoms apie šių bendruomenių teisinę padėtį valstybėje. T. Blinstrubis kelia klausimą, ar reikia pripažinti Konstitucijoje įtvirtintą religinių bendruomenių juridinio asmens statusą, teigdamas, kad bažnyčios ir religinės bendruomenės, kaip juridiniai asmenys, jau „yra registruojami valstybiniame [Juridinių asmenų] registre arba įtraukiami į jį“⁴⁶. Tačiau šiame straipsnyje laikomasi pozicijos, kad toks konstitucinis įtvirtinimas pirmiausia garantuoja religinių bendruomenių veiklos ir autonomijos laisvę, jų netapatinant ir nepriskiriant kitoms juridinių asmenų teisinėms formoms (pvz., VŠĮ, NVO ir pan.). Tokia pozicija grindžiama tuo, kad savo prigimtimi, veiklos pobūdžiu ir tikslais religinės bendruomenės iš esmės skiriasi nuo kitų juridinių asmenų susivienijimo formų. Todėl be valstybės suteikto konstitucinio juridinio asmens statuso religinė bendruomenė liktų tik uždaras bendraminčių sambūris. Juridinio asmens statusas taip pat įgalina religinę bendruomenę peržengti privačių (uždaros grupės) dvasinių bei ritualinių sąvokų ribas ir tapti savarankišku ir aktyviu iš Konstitucijos kylančių teisinių santykių subjektu. Būtent juridinio asmens statusas įgalina kiekvieną tradicinę religinę bendruomenę registruoti santuokas, kurioms valstybė pripažįsta civilinius teisinius padarinius (Konstitucijos 38 str. 4 d.). Taigi valstybė, pripažindama religinei bendruomenei

⁴⁵ Mesonis, „Kai kurie konstituciniai Valstybės ir Bažnyčios santykių aspektai“, 112.

⁴⁶ Tomas Blinstrubis, *Valstybės ir Bažnyčios konstitucinių santykių probleminiai aspektai* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 141.

juridinio asmens statusą, ją pripažįsta ne vien kaip kultūrinį ar istorinį visuomenės darinį, bet ir kaip teisinį subjektą. Tradicinių religinių bendruomenių teisinis reguliavimas Lietuvoje grindžiamas mišria teisine sistema: 1) konstituciniais principais; 2) ordinarinės teisės normomis – administracinės⁴⁷, civilinės⁴⁸ bei baudžiamosios teisės bendraisiais principais⁴⁹; 3) specialiaisiais įstatymais (pvz., RBBĮ); 4) atskiriomis sutartimis ar susitarimais.

Atsižvelgiant į P. Plumpos teiginį, kad pagrindinis valstybės teisės aktas, nustatantis religinių bendruomenių teisinę padėtį valstybėje (RBBĮ), nėra pajėgus apimti ir sureguliuoti visų teisinių situacijų, atitinkančių tiek religinių bendruomenių teises, tiek valstybės interesus, manytina, kad minėtas įstatymas veikiaustato bendruosius religinių bendruomenių teisinės padėties principus⁵⁰. Todėl kiekviena religinė bendruomenė, siekdama ne tik naudotis Konstitucijoje įtvirtintomis laisvėmis ir teisėmis (Konstitucijos 43 str. 3 d.), bet ir būti aktyvi kitų teisinių santykių valstybėje dalyvė, su valstybe turėtų sudaryti sutartis ar susitarimus dėl savo bendruomenės, kaip juridinio asmens, statuso bei veiklos reglamentavimo (Konstitucijos 43 str. 5 d.). Tokiais susitarimais taip pat gali būti reglamentuojamos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme neapertos, tačiau konkrečiai religinei bendruomenei svarbios teisinės situacijos. Nors Konstitucijos 43 straipsnio 5 dalyje nustatyti du galimi valstybės ir Bažnyčios teisinius santykius nustatantys būdai (susitarimas ir įstatymas) yra lygiaverčiai, vis dėlto, E. Vaitiekienės teigimu, Konstitucijos „leidėjas pirmiausiai nurodo susitarimą, o ne įstatymą, iškelia mintį, kad tam tikras prioritetas teikiamas susitarimui“⁵¹. Todėl svarbu aptarti du esminius aspektus, kylančius iš Konstitucijos 43 str. 5 dalyje suteikiamos galimybės valstybei ir Bažnyčiai susitarimais nustatyti religinių bendruomenių veiklą ir jų juridinę padėtį valstybėje.

1. Susitarimų tipologija. Vienas iš modernaus lietuviškojo konstitucinio pasaulietiško bruožų yra tai, kad kiekvienai religinei bendruomenei suteikiama galimybė siekti veiksmingo savo bendruomenės tikslų ir teisių įtvirtinimo remiantis ne vien pagrindiniu šią sritį reglamentuojančiu įstatymu (RBBĮ), bet ir susitarimais su valstybe. Todėl darytina prielaida, kad Konstitucijos 43 str. 5 dalyje vartojamas terminas „susitarimas“ aiškintinas ne vien kaip tarptautinės sutarties sąvoka. Ši konstitucinė nuostata taip pat suponuoja galimybę sudaryti kitokio pobūdžio susitarimus su viešojo administravimo subjektais įvairiais viešojo valdymo lygmenimis – ne tik su Vyriausybe, bet ir su savivaldybėmis, jų įstaigomis, regioninio valdymo institucijomis, policija, sveikatos priežiūros įstaigomis ir kitais subjektais. Taigi Konstitucijoje yra

⁴⁷ Arvydas Andruškevičius, *Administracinė teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2008), 65.

⁴⁸ Vytautas Mizaras (moksl. red.), *Civilinė teisė, vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2009), 101.

⁴⁹ Lietuvos baudžiamoji teisė, *Bendroji dalis, I knyga* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019), 242.

⁵⁰ Petras Plumpa, „Valstybės ir religijos santykis Lietuvoje: Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 straipsnio analizė“, iš *Religija ir teisė pilietinėje visuomenėje: Tarptautinės konferencijos medžiaga* (Vilnius: Justitia, 2001), 33.

⁵¹ Elena Vaitiekienė, „Religinės bendruomenės ir bendrijos“, iš *Lietuvos Konstitucinė teisė: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017), 411–412.

įtvirtinta galimybė kiekvienai religinei bendruomenei ir valstybei (veikiančiai ir per įvairius viešojo administravimo subjektus) sudaryti *nacionalinius susitarimus*, kurie reglamentuojami išskirtinai nacionalinės teisės aktais. Tačiau tarptautinės sutarties galią turinčius susitarimus gali sudaryti tik tokia religinė bendruomenė, kuri tiesiogiai arba per savo struktūras (pvz., Katalikų Bažnyčia Lietuvoje per Apaštalų Sostą) yra pripažįstama tarptautinių santykių subjektu. Todėl tik su tokiu subjektu sudaromi susitarimai įgyja *tarptautinės sutarties* statusą ir jiems taikomos ne tik nacionalinės teisės normos (CK 1.13 str.)⁵², bet ir tarptautinės teisės aktai bei principai⁵³ (pvz., Vienos konvencija⁵⁴).

2. Prievolė ir laisvė sudaryti sutartis. Bendrieji sutarčių teisės principai, tarp jų ir sutarties laisvės principas, suponuoja, kad Konstitucijoje nurodytų subjektų – valstybės ir Bažnyčios – santykiai, reguliuojami sutartimi ar susitarimu, yra dviejų savarankiškų ir lygiateisių subjektų sutartiniai santykiai. Šiame kontekste svarbu išryškinti iš Konstitucijos kylančią trejų valstybės poziciją (padėtį).

1) Valstybės *pareiga* sudaryti susitarimą su religine bendruomene kyla tuo atveju, kai religinė bendruomenė inicijuoja poreikį aiškiau įgyvendinti ar sukonkretinti Konstitucijos 43 straipsnyje nustatytas religinių bendruomenių teises ir laisves teisine forma. Tokiu atveju, V. Turonio teigimu, atsiranda valstybės pareiga „užtikrinti konstituciškai pagrįstai plačiausią teisės į religijos laisvę įgyvendinimą konkrečioje demokratinėje valstybėje“⁵⁵. Taigi valstybė, siekdama užtikrinti konstitucinį šių teisių įgyvendinimą, privalėtų reaguoti į religinių bendruomenių iniciatyvas.

2) Valstybės *laisvė* sudaryti ar nesudaryti sutarčių ar susitarimų konstatuojama tada, kai religinių bendruomenių iniciatyva nėra susijusi su konstituciškai religinėms bendruomenėms tiesiogiai nustatytų teisių ir laisvių konkretizavimu. Todėl, E. Vaitiekienės nuomone, valstybė turi visišką diskreciją spręsti, ar inicijuoti tokio susitarimo sudarymą, ar sudaryti religinės bendruomenės inicijuotą susitarimą⁵⁶. Galima teigti, kad šiame valstybės laisvės ir diskrecijos kontekste sprendimą sudaryti susitarimą su religinėmis bendruomenėmis (ar su konkrečia bendruomene) lemia ne tik formaliai įtvirtinta jų teisinė padėtis, bet ir paties susitarimo valstybės mastu vertinamasis poreikis, aktualumas bei realių galimybių kriterijai. Vertinant ypač svarbūs šie aspektai: a) religinių bendruomenių kaip juridinių asmenų struktūrinis, institucinės kompetencijos ir išteklių pajėgumas prisiimti įsipareigojimus valstybei ir juos įgyvendinti; b) pačios valstybės interesas, kad bendradarbiaujant su religine bendruomene (ar per

⁵² Taip ir pat nacionaliniai įstatymai dėl tarptautinių sutarčių, pvz., Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas, 1999 m. Nr. 60-1948 (galiojanti redakcija nuo 2015 m. balandžio 1 d.), <https://www.infolex.lt/ta/34411#Xd1d710656d3e4b4b9ddc7dc512dac2c5>.

⁵³ Valentinas Mikelėnas (red.), *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos* (Vilnius: Justitia, 2001), 98–99.

⁵⁴ Vienos Konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, 1969 m. gegužės 23 d. (aktuali redakcija nuo 1992 m. vasario 14 d.), <https://www.infolex.lt/ta/20213#X9b315f9179b1457b9d3c577b09b2ce83>.

⁵⁵ Turonis, „Valstybės religinis neutralumas“, 127.

⁵⁶ Vaitiekienė, „Religinės bendruomenės ir bendrijos“, 412.

religinės bendruomenės struktūras) būtų tenkinami viešieji poreikiai ir atliepiami visuomenės interesai (socialiniai, kultūriniai, švietimo ir kt.) bei tikslai⁵⁷.

3) Vis dėlto, P. Plumpos tvirtinimu, toks susitarimas su religinėmis bendruomenėmis (arba kuria nors viena bendruomene) gali apimti ne tik valstybės laisvę ar pareigą, bet ir valstybės *interesų* aiškiau reguliuoti, aptarti ar suderinti teisinius santykius atskirais susitarimais⁵⁸. Dažnai Lietuvoje įsisteigę religiniai judėjimai (ypač naujesni) ar kiti socialiniai dariniai, pretenduojantys į religinio sambūrio statusą, patys nėra tarptautinių santykių subjektai, bet formaliai arba neformaliai priklauso platesnėms tarptautinėms tos pačios religinės tradicijos struktūroms – susivienijimams, asociacijoms, judėjimams ar kitoms intensyvioms vidinio bendravimo ir bendradarbiavimo sistemoms. Pavyzdžiui, dalis stačiatikių bendruomenių (parapijų) Lietuvoje priklauso Maskvos patriarchatui, todėl jų veiklą, normų kūrimą, tapatumo palaikymą ir santykius su valstybe iš dalies lemia (gali lemti) tokių bendruomenių išorinės, tarptautinės religinės struktūros ar jų centrai.

3. Kai kurie Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutarties 13 straipsnio interpretavimo aspektai

Ankstesniuose poskyriuose nurodyta, kad civilinių padarinių pripažinimas kanoinei santuokai pagal Konstitucijos 38 str. 4 dalį negali būti aiškinamas ir taikomas izoliuotai, atsietai nuo visos Konstitucijos kaip vientisos ir integralios teisės normų bei principų sistemos. Todėl konstitucinė nuostata, pagal kurią valstybė pripažįsta Katalikų Bažnyčioje sudarytos santuokos registraciją, turi būti interpretuojama ir taikoma Konstitucijos 43 straipsnio kontekste, kuriame pripažįstamos devynios iš esmės skirtingos tradicinės religinės bendruomenės. Todėl konstatuota, kad galiojantis teisinis reguliavimas dėl visų tradicinių religinių bendruomenių santuokų pripažinimo Lietuvos teisėje (CK 3.24 str., CBARĮ 20 str., CBART n. 81-94) galimas tik laikantis šiuo metu nustatytų materialųjų ir formaliųjų pripažinimo sąlygų, grindžiamų civilinės teisės viršenybės modeliu ir logika. Tačiau tais atvejais, kai religinė bendruomenė konstatuoja, kad įstatymų leidėjo nustatytas teisinis reguliavimas riboja, varžo ar pažeidžia jos konstitucines laisves ar autonomiją, tokie teisinio neapibrėžtumo, teisės spragų ar teisių pažeidimų aspektai gali būti konkretinami ir sprendžiami sudarant atskiras sutartis ar susitarimus su valstybe. Kaip jau buvo akcentuota, pagal Konstitucijos 43 str. 5 dalį valstybė ne tik gali, bet ir privalo tokias sutartis sudaryti. Todėl, išplėtojant I. Kudinavičiūtės-Michailovienės išsakytą mintį⁵⁹, galima teigti, kad aiškus ir susitarimais įtvirtintas religinės santuokos sudarymo, registravimo ir santuokos

⁵⁷ Kazimieras Meilius, „Ar laisvamanybė, kaip politiškai privilegijuota ideologija, nepažeidinėja tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų interesų?“, *Soter* 17 (45) (2006): 115.

⁵⁸ Plumpa, „Valstybės ir religijos santykis“, 34.

⁵⁹ Kudinavičiūtė-Michailovienė, *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas*, 39.

padarinių teisinis reglamentavimas yra ne tik kiekvienos religinės bendruomenės, bet ir valstybės pareiga ir interesas. Susitarimais su atskiromis religinėmis bendruomenėmis grįstas reguliavimas užtikrintų teisinį tikrumą, apsaugotų visų šalių teises ir suderintų religinių bendruomenių autonomiją su valstybės teisine tvarka.

Tokių susitarimą su Šventuoju Sostu Lietuvos Respublika sudarė 2000 m. Šia Sutartimi⁶⁰ reglamentuojami valstybės ir Bažnyčios teisinių santykių aspektai, tarp jų ir susitarimas dėl kanoninės santuokos teisinio reguliavimo bei civilinių padarinių pripažinimo klausimai (Sutarties 13 str.). Ši Sutartis priskirtina tarptautinių sutarčių kategorijai, todėl jos turiniui taikomas tarptautinių sutarčių teisinis režimas, kuris apima ir jos taikymą nacionalinėje teisės sistemoje – tiek per nacionalinių teisės aktų priėmimą pagal Sutarties priedoles ir sąlygas, tiek tiesiogiai reguliuojant teisinius santykius. Todėl, anot V. Mikelėno, ši dvišalė Sutartis laikytina atskiros šeimos teisės šaltinių grupės dalimi, kuriai priskiriamos ir kitos Lietuvos Respublikos sudarytos tarptautinės sutartys „dėl teisinio bendradarbiavimo ir teisinės pagalbos šeimos bylose“⁶¹.

Vis dėlto Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutartis iki šiol nėra išsamiai ištirta nei valstybės ir Bažnyčios teisinių santykių kontekste, nei kanoninių santuokų teisinio apibrėžtumo ir jų vietos nacionalinėje teisės sistemoje požiūriu. Tokių prielaidų pagrįstumą patvirtina ir skirtingos autorių pozicijos vertinant šios dvišalės Sutarties turinį ir reikšmę. Pavyzdžiui, K. Presniakovaitė, nagrinėdama valstybės viešąją politiką, valstybės ir Katalikų Bažnyčios tarptautinės sutarties egzistavimą vertina kaip prielaidą galimai kitų religinių bendruomenių diskriminacijai⁶². Autorės teigimu, „taip yra todėl, kad kitos religinės konfesijos tiesiog negali patvirtinti analogiškų tarptautinių sutarčių, kadangi nėra kito tokio tarptautinės teisės subjekto, koks yra Šventasis Sostas“⁶³. Kita reikšminga K. Presniakovaitės tyrimo, atlikto kartu su S. Pivoru, išvalga yra ta, kad tarptautinėje sutartyje nustatyti principai nėra aiškiai apibrėžti, o jų tiesioginis taikymas ar perkėlimas į nacionalinę teisę išlieka nenuoseklūs⁶⁴. O K. Meilius, vienas žymiausių Lietuvos kanonų teisės specialistų, laikosi nuomonės, kad tarptautinėje sutartyje įtvirtinti principai ne tik nėra tinkamai taikomi valstybės ir Bažnyčios teisiniuose santykiuose, bet dėl įvairių priežasčių bei skirtingais būdais jie yra valstybės pažeidžiami⁶⁵.

⁶⁰ „Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutartis“.

⁶¹ Valentinas Mikelėnas, *Šeimos teisė* (Vilnius: Justitia, 2009), 85.

⁶² Karolina Presniakovaitė, *Viešoji politika religinių bendruomenių atžvilgiu Lietuvoje ir Latvijoje* (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2018), 54.

⁶³ Karolina Presniakovaitė, „Religinių bendruomenių reguliavimo politika: Lietuvos sutartys (2000–2012) su Šventuoju Sostu“, *Politikos mokslų almanachas* Nr. 16 (2014): 92.

⁶⁴ Saulius Pivoras, Karolina Presniakovaitė, „Viešoji politika religinių bendruomenių atžvilgiu: tiesioginių subsidijų bei mokesčių lengvatų instrumentai Lietuvoje ir Latvijoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 15 (2) (2016): 235–250.

⁶⁵ Meilius, „Ar laisvamanybė, kaip politiškai privilegijuota ideologija...“, 117.

Vis dėlto šiame tyrime laikomasi pozicijos, kad tarptautinė valstybės ir Bažnyčios sutartis yra reikšmingas teisinis instrumentas ne tik todėl, kad ji patvirtina anksčiau išsakytas prielaidas dėl sutartimi reguliuojamų santykių prioritetinio pobūdžio, bet ir dėl to, kad tokia sutartis gali tapti instrumentiniu modeliu kitoms religinėms bendruomenėms, siekiančioms susitarimų būdu suderinti bendruomenės ir valstybės santykius. Pavyzdžiui, Italijos Respublikoje religinių bendruomenių teisiniai santykiai su valstybe grindžiami išimtinai sutartiniu mechanizmu. Katalikų Bažnyčia per Apaštalų Sosto instituciją yra pasirašiusi tarptautinę galią turintį susitarimą⁶⁶, o kitų konfesijų pripažinimas ir jų teisinės padėties valstybėje apibrėžimas reguliuojami taip pat išimtinai dvišalėmis (*le intese*) sutartimis⁶⁷. Pažymėtina, kad nors kitų religinių bendruomenių sudaromi susitarimai savo struktūra iš esmės atitinka Katalikų Bažnyčios ir Italijos Respublikos Sutartį, tačiau jie diferencijuoti turinio požiūriu. Tai reiškia, kad konkretūs religinės konfesijos veiklos aspektai apibrėžiami ne vien atsižvelgiant į bendruomenės veikimo valstybėje trukmę ar narių skaičių, bet pirmiausia į atitinkamos konfesijos doktriną, vidaus teisės normas, institucinį ir struktūrinį organizuotumą bei realų pajėgumą prisiimti ir vykdyti iš sutarties kylančias pareigas, kurios, be kita ko, turi derėti su valstybės konstitucinės santvarkos principais ir normomis.

Šiame tyrime nesiekama pateikti išsamios Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutarties analizės. Tyrimu siekiama atskleisti tam tikrus kanoninės santuokos teisinio pripažinimo pagal Sutartį aspektus, išryškinant tuos kriterijus ir vertinimo metodus, kurie galėtų būti aktualūs ir kitų konfesijų santuokų teisinio reglamentavimo analizei bei pritaikomi vertinant kitus valstybės ir religinių bendruomenių teisinių santykių klausimus. Pirmiausia būtina akcentuoti, kad nors dvišalę Sutartį sudaro du savarankiški ir lygiateisiai subjektai (valstybė ir Bažnyčia), turintys laisvę susitarti dėl iš sutarties kylančių teisių ir pareigų, remiantis bendraisiais sutarčių teisės principais, tokios laisvės ribos yra apibrėžtos imperatyviųjų teisės normų (CK 6.157 str.). Todėl šiame kontekste svarbu pabrėžti, kad atskiri valstybės ir Katalikų Bažnyčios Sutarties punktai turi būti aiškinami ir taikomi laikantis Sutarties preambulėje nustatytų ribų: „Lietuvos Respublika, remdamasi Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, ir Šventasis Sostas, remdamasis II Vatikano Susirinkimo dokumentais ir Kanonų teisės normomis; <...>“⁶⁸. Taigi Sutarties turinys ir taikymas, tiek jį įgyvendinant per nacionalinius teisės aktus, tiek vėlesnius susitarimus, negali prieštarauti preambulėje aiškiai įvardintiems teisės aktams: Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Kanonų teisės kodeksui. Pavyzdžiui, Sutartyje numatyta, kad Lietuvos Vyskupų Konferencija arba dvišalė komisija turi teisę susitarti dėl Sutarties įgyvendinimo (Sutarties 13 str. 2 d., 17 str.).

⁶⁶ „Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica Italiana che apporta modificazioni al Concordato Lateranense“ (1984 m. vasario 18 d.), Vatican.va, žiūrėta 2026 m. sausio 15 d., https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19850603_santa-sede-italia_it.html.

⁶⁷ Presidenza del Consiglio dei Ministri, *L'esercizio della libertà religiosa in Italia* (Roma: Dipartimento per l'informazione e l'editoria, 2013), 17–22.

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutartis“.

Tačiau tokia kompetencija susitarti nėra absoliuti. Kanonų teisės kodekse yra aiškiai nurodytos skirtingų bažnytinių subjektų kompetencijos, tarp jų – teisė priimti normas, turinčias įstatymo galią, tačiau jame apibrėžtos ir tokių teisių ribos. Pavyzdžiui, kompetencija nustatyti kitus nei apibrėžti kanonuose nuolatinius ribojimus, kliūtis ar draudimus sudaryti tikintiesiems santuoką priskirta tik Apaštalo Sosto jurisdikcijai (1075 kan.).

Siekiant sistemiskai analizuoti kanoninės santuokos civilinių padarinių pripažinimo reglamentavimą nacionaliniuose teisės aktuose ir tarptautinėje sutartyje įtvirtintus susitarimo principus, tikslinga remtis José T. Martíno de Agaro pasiūlytu valstybės teisės normų, susijusių su kanoninės santuokos pripažinimu, analizės metodu. Remdamasis šiuo metodu ir analizuodamas Europos Sąjungos valstybių teisės normas, A. Licastro galiojančią Lietuvos teisinę kanoninės santuokos pripažinimo sistemą priskiria būtent protestantiškajam, t. y. civilinių sąlygų viršenybės, modeliui⁶⁹. José T. Martínas de Agaras siūlo religinės santuokos teisinį pripažinimą analizuoti pagal tris pagrindinius kriterijus: 1) steigiamąjį; 2) transkripcijos; 3) procesinį⁷⁰, leidžiančius identifikuoti, ar valstybėje sudaroma religinė santuoka ir jai pripažįstami civiliniai padariniai (katalikiškasis modelis), ar civilinė santuoka sudaroma religinių apeigų metu (protestantiškasis modelis). Manytina, kad šie kriterijai, pagal kuriuos autoriai analizuoja religinės (kanoninės) ir civilinės santuokos ryšį, gali būti taikomi kaip metodologinis pagrindas apibrėžiant ir kitus religinių bendruomenių bei valstybės teisinių santykių sąveikos modelius.

1. *Steigiamasis kriterijus* grindžiamas tuo, kad pagal valstybės teisės aktų normas nustatoma, ar santuoka sudaroma vadovaujantis išimtinai religinės bendruomenės teisės normomis ir pagal jose nustatytas sąlygas. Tokia religinių apeigų būdu sudaryta santuoka valstybės teisės sistemoje tiesiogiai pripažįstama kaip sukurianti ir civilines pasekmes. Būtina pabrėžti, kad tai nereiškia, jog valstybė bet kokiomis aplinkybėmis pripažįsta teisinius padarinius visoms religinėse bendruomenėse sudarytoms santuokoms. Šis principas reiškia, kad sutuoktiniai pirmiausia ruošiasi religinei (kanoninei) santuokai ir ją sudaro pagal religinės bendruomenės teisę, o vėliau valstybė *transkripcijos* etape patikrina tokios santuokos atitiktį valstybės teisės normoms. Toks principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutarties 13 str. 1–3 dalyse, kuriose aiškiai nustatyta, kad sutuoktiniai pirmiausia: a) rengiasi kanoninei santuokai, b) sudaro kanoninę santuoką, c) tik vėliau, patikrinus, ar tokia santuoka atitinka valstybės įstatymų reikalavimus, jai pripažįstamos civilinės teisinės pasekmės. Toks lietuviškasis reguliavimo modelis skiriasi nuo kitų valstybių

⁶⁹ Angelo Licastro, *Il diritto Statale delle religioni nei paesi dell'Unione Europea* (Milano: Giuffrè Editore, 2017), 195.

⁷⁰ José T. Martín De Agar, „Matrimonio canonico e ordinamento civile“, *Studi giuridici* LXXVIII (2008): 130.

(pavyzdžiui, Lenkijos ar Latvijos)⁷¹ teisinio reguliavimo, kai valstybė dar pasirengimo religinei santuokai etape patikrina būsimų sutuoktinių teisinio statuso atitiktį civilinės teisės normų reikalavimams. Vis dėlto būtina akcentuoti, kad steigiamasis kriterijus apima ne tik materialijų santuokos sudarymo sąlygų atitiktį, bet ir būsimų sutuoktinių supažindinimą su civilinėmis sutuoktinių teisėmis ir pareigomis. Dėl šios priežasties Sutarties 13 str. 3 dalyje Katalikų Bažnyčia yra įsipareigojusi supažindinti sutuoktinius ir su tomis pareigomis, kurias jie prisiims ir per civilinius santuokinio ryšio padarinius. Atsižvelgiant į tai, kad religinė santuoka sukuria ir civilinį teisinį šeimos ryšį, suteikiantį konkrečias civilines teises ir pareigas, būsimų sutuoktinių informavimas laikytinas reikšminga sąlyga ir reikalavimu. Šių tvirtinimų kontekste svarbi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. nutartis⁷², kurioje Teismas ne tik išaiškina teisės normas, apibrėžiančias teismų kompetenciją religinės santuokos pabaigos klausimais, bet ir suformuoja svarbų interpretavimo principą – religinės santuokos metu sukuriama du savarankiški faktai: 1) religinė santuoka su savomis teisėmis, pareigomis ir jos pabaigos pagrindai (pagal kanonus, statutus ir pan.); 2) civilinis teisinis ryšys, kuriam taikomos valstybės teisės aktuose nustatytos teisės, pareigos ir šio ryšio pabaigos pagrindai. Todėl galima daryti prielaidą, kad jei per vieną įvykį (religinę santuoką) kuriami du savarankiški juridiniai faktai, vadinasi, abiem faktams sukurti reikalinga atskira ir aiškiai išreikšta sutuoktinių valia, laisvė ir susitarimas tokius teisinius faktus sukurti (žr. CK 3.7 str.). Todėl pagrįstai kyla klausimas dėl analogiškos sąlygos (Sutarties 13 str. 3 d.) nustatymo ir kitose religinėse bendruomenėse, kurių sudaromos santuokos pripažįstamos valstybėje. Manytina, kad tokios sąlygos – pareigos supažindinti sutuoktinius su civilinėmis teisėmis ir pareigomis – neįtvirtinimas laikytinas esmine ir reikšminga teisinio reguliavimo spraga. Pavyzdžiui, Italijos Respublikoje Evangelikų Liuteronų Bažnyčios ir valstybės susitarimo 13 str. 4 dalyje nustatyta, kad, be kita ko, valstybės pareigūnas dar iki religinės santuokos sudarymo turi raštu patvirtinti, jog sužadėtiniai yra supažindinti su civilinėmis teisėmis ir pareigomis, nustatytomis Civilinio kodekso straipsniuose⁷³. Šventojo Sosto ir Italijos Respublikos Sutartyje (8 str. 1 d.) taip pat įtvirtinta nuostata, kad dvasininkas santuokos apeigų metu privalo perskaityti sutuoktiniams Civilinio kodekso straipsnius, reglamentuojančius sutuoktinių teises ir pareigas, o sutuoktiniai, pasirašydami atitinkamą formą, patvirtina, jog yra su šiomis teisėmis ir pareigomis supažindinti. Atsižvelgiant į Italijoje taikomą reguliavimo

⁷¹ Pavyzdžiui, Latvijos civiliniame įstatyme (*Civillikums*, 51 str.) ir Lenkijos šeimos ir globos kodekse (*Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 1 str. 2 d.) religinėse bendruomenėse sudaromoms santuokoms apibūdinti vartojamas terminas „pagal konfesijos taisyklės“. Tačiau minėti pagrindiniai įstatymai nukreipia į valstybių civilinės būklės registravimo įstatymus (Latvijos – *Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likums* 17 str. 5 d.; Lenkijos – *Prawo o aktach stanu cywilnego*, 81 str.), kuriuose nustatyta pareiga besituokiantiesiems gauti pažymas (civilinės metrikacijos įstaigos patvirtinimus), kad nėra kliūčių sudaryti civilinę santuoką religinių apeigų metu.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6/2007.

⁷³ Presidenza del Consiglio dei Ministri, *Norme per la regolazione dei rapporti tra lo Stato e la Chiesa Evangelica Luterana in Italia* (CELI), 1995 m. lapkričio 29 d. (galiojanti redakcija nuo 2002 m. rugpjūčio 5 d.), <https://presidenza.governo.it/USRI/confessioni/norme/95L520.html>.

modelį, galima kelti klausimą, kokia galėtų būti tokios pareigos įgyvendinimo forma ir kaip turėtų būti aiškiau konkretizuojamas jos formaliojo patvirtinimo poreikis Lietuvos Katalikų Bažnyčioje sudaromų religinių (kanoninių) santuokų atveju⁷⁴.

2. *Transkripcijos kriterijus* siaurąja prasme gali būti apibrėžiamas kaip procedūrinis mechanizmas, per kurį religinėje bendruomenėje įvykęs juridinis faktas yra įtraukiamas į valstybės teisės sistemą tam, kad sukeltų teisinius padarinius pagal valstybės teisės normas. Nuo valstybės pasirinkto modelio priklauso, kaip transkripcija gali būti įgyvendinama: 1) per *perregistravimą* – kai juridinis faktas pakartojamas iš esmės; 2) per *įregistravimą* – kai patikrinama atitiktis valstybės normoms ir kitoms sąlygoms; 3) per *informavimą* (įtraukimą į apskaitą) – kai valstybės institucijos juridinį faktą akceptuoja tiesiogiai, remdamosi įstatymu ar susitarimu. Lietuvos Respublikos teisės aktuose transkripcijos aspektas įgyvendinamas vartojant *įtraukimo į apskaitą* terminą (CK 3.24 str., CBARĮ 20 str., CBART n. 81–94). Taigi transkripcija siejama su dviem pagrindinėmis sąlygomis: a) privalomu kompetentingų valstybės institucijų informavimu apie visas religines santuokas; b) religinės santuokos atitikties CK 3.12–3.17 str. sąlygoms vertinimu. Pažymėtina, kad Lietuvos teisės aktuose nustatyta pareiga pranešti apie visas religinėse bendruomenėse sudarytas santuokas kelia diskusijų dėl asmenų ir religinių bendruomenių laisvių bei autonomijos ribojimo. Toks ribojantis reguliavimas negali būti grindžiamas vien valstybės viešuoju interesu. Dabartinis teisinis reguliavimas taip pat pasižymi Bažnyčios bei valstybės funkcijų susiliejimo bei viešojo administravimo, būdingų išimtinai valstybės institucijoms, požymiais. Tačiau Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra aiškiai suformuota doktrina, kad dėl valstybės pasaulietiško principo ji nesikiša į bažnyčių ar religinių organizacijų vidaus gyvenimą (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas)⁷⁵.

Būtina aiškiai pabrėžti, kad siekiant, jog religinė santuoka sukeltų civilinius teisinius padarinius, apie tokią santuoką privalo būti informuotos valstybės institucijos. Teisinės valstybės modelyje negalima situacija, kad lygiagrečiai egzistuočių valstybei nežinomos santuokos, kurioms būtų taikoma valstybės teisinė apsauga bei garantijos. Valstybė, V. Mikelėno teigimu, gali pripažinti tik tai, kas jai žinoma⁷⁶. Antra, modernios vakarietiškos ir pasaulietinės teisės sistemose religinėse bendruomenėse sudarytos santuokos negali būti pripažįstamos civilinėje plotmėje nepatikrinus jų

⁷⁴ Nei Lietuvos Respublikos teisės aktuose, nei Lietuvos Vyskupų Konferencijos ar kitų jai pavaldžių kompetentingų bažnytinių institucijų (pvz., Lietuvos šeimos centro) dokumentuose nenustatyta šios prievolės įvykdymo formalioji patvirtinimo tvarka, t. y. nenumatytos jokios raštiškos formos ar pažymos, patvirtinančios tokios pareigos įvykdymą.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Byla Nr. 23/98.

⁷⁶ Mikelėnas (red.), *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*, 62.

atitikties valstybės civilinėje teisėje nustatytoms sąlygoms. Todėl religinių santuokų atitikties Civilinio kodekso 3.12–3.17 str. nuostatomis vertinimas laikytinas pagrįsta, būtina ir proporcinga sąlyga. Vis dėlto transkripcijos kriterijus išryškina ne tik valstybės interesus, bet ir asmens laisvės bei atsakomybės aspektą. Civilinių padarinių atsiradimas yra susijęs su sąmoningu asmenų apsisprendimu įtraukti savo religinę santuoką į valstybės teisės sistemą ir prisiimti iš to kylančias teises bei pareigas. Todėl pranešimas apie religinę santuoką turi būti grindžiamas ir asmens laisve pasirinkti, kokia forma ir apimtimi kurti savo šeimos ir santuokos santykius. Šiuos teiginius pagrindžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. nutartis, kurioje konstatuojama, kad esminę reikšmę sudarant religinę santuoką turi sutuoktinių laisva, aiškiai išreikšta valia ir tarpusavio susitarimas, o ne pareiga pasinaudoti Konstitucijoje bei įstatymuose įtvirtintu tokios santuokos pripažinimu⁷⁷. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tolesni moksliniai tyrimai ir doktrininės diskusijos turėtų siekti suformuoti susitarimais su religinėmis bendruomenėmis grindžiamą teisinio reguliavimo modelį, kuris užtikrintų pusiausvyrą tarp valstybės viešojo intereso, religinių bendruomenių autonomijos ir asmenų laisvės bei atsakomybės už jų kuriamus civilinius ir asmeninius santykius.

3. *Procesinis kriterijus* reiškia, kad, esant aiškiam valstybės ir religinės bendruomenės susitarimui, santuokinės bylos gali būti sprendžiamos ne tik valstybiniuose, bet ir bažnytiniuose teismuose. Bažnytinių teismų sprendimai, laikantis papildomų sutartyse nustatytų sąlygų, gali būti pripažįstami valstybėje ir sukelti civilines teises pasekmes. Todėl šiame tyrime pristatyti K. Meiliaus⁷⁸ ir V. Brilius⁷⁹ teiginiai dėl bažnytinių teismų kompetencijos spręsti šeimos bylas, tarp jų ir santuokos negaliojimo bylas, nelaikytini vien hipotetine prielaida. Tokia praktika Europoje egzistuoja esant tam tikroms sąlygoms, (žr. Šventojo Sosto ir Italijos Respublikos Sutarties 8 str. 2 dalį⁸⁰). Atsižvelgiant į Lietuvos teisės normų pakeitimų ir reguliavimo tendencijas, kuriomis siekiama paspartinti ar supaprastinti santuokos nutraukimo procesus (pvz., galimybę santuokos nutraukimą įteisinti notarine tvarka pagal CK 3.54–2 str.), galima kelti diskusiją dėl galimybės kai kurias šeimos kategorijos bylas spręsti ir bažnytiniuose teismuose, esant tam tikroms valstybės įstatyme ar susitarime nustatytoms aplinkybėms ir sąlygoms. Kanonų teisės kodekse įtvirtinti santuokiniai procesai nustato materialiąsias ir procesines normas, reglamentuojančias ne tik santuokos pripažinimą negaliojančia (1671–1691 kan.), bet ir įvairių rūšių separacijos (išskyrimo) bylas (1141–1155 kan. ir 1692–1696 kan.), taip pat įtvirtina ir bendrąjį procesinį principą – siekį sutaisyti besiginčijančias šalis. Šis principas taikomas visuose kanoniniuose ginčo procesuose, atsižvelgiant ir į civilinės teisės normas, taikomas susitarimams bei kompromisams (1713–1716 kan.).

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-107/2005.

⁷⁸ Meilius ir kt., „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka...“, 131.

⁷⁹ Brilius, „Sakramentinės santuokos pripažinimo...“, 54.

⁸⁰ Šventojo Sosto ir Italijos Respublikos 1984 metų Sutarties 8 str. 2 d.

Šiame kontekste ypač aktuali diskusija dėl galimybės bažnytiniuose teismuose taikyti mediacijos procedūras – tiek teisminę, tiek neteisminę mediaciją, – kaip vieną iš instrumentų, galinčių prisidėti prie veiksmingesnio šeimos ginčų sprendimo. Atsižvelgiant į tai, kad sutuoktiniai, sudarę santuoką religinėje bendruomenėje, savo santykius grindė bendromis religinėmis ir vertybinėmis nuostatomis, šis aspektas gali būti svarbus sprendžiant šeimos ginčus ir vertinant juos sutuoktinių pasaulėžiūros kontekste. Tokių svarstymų pagrįstumą patvirtina Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame, be kita ko, konstatuojama: „valstybė įstatymu turėtų nustatyti aiškią ir nuolatinę bažnytinės santuokos registracijos oficialios apskaitos, šios santuokos pagrindu atsiradusių teisinių pasekmių realizavimo, ginčų dėl jų sprendimo tvarką“⁸¹. Todėl darytina išvada, kad konstitucinė jurisprudencija iš esmės nustato ne tik valstybės pareigą, bet ir suteikia plačią diskreciją įstatymų leidėjui: reguliuoti bažnytinių santuokų apskaitos tvarką, taip pat apibrėžti, kurie santuokiniai padariniai bus pripažįstami remiantis religinės bendruomenės normomis bei doktrina, reglamentuojančia sutuoktinių teises ir pareigas, ir kokia tvarka šie padariniai bus realizuojami. Konstitucinis Teismas nėra imperatyviai nustatęs, kad iš religinės (kanoninės) santuokos kylantys ginčai ar kitos šeimų kategorijos bylos turi būti sprendžiamos tik valstybės teismuose. Todėl manytina, kad 2007 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija dėl valstybės teismų išskirtinės kompetencijos nagrinėti šeimos bylas, susijusias su religinėse bendruomenėse sudarytomis santuokomis, buvo grindžiama tuo metu galiojusių ordinarinės teisės normų aiškinimu ir taikymu⁸². Svarbu pabrėžti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija šiuo klausimu grindžiama ne Konstitucijos ar Konstitucinio Teismo nutarimo aiškinimu, o galiojančių įstatymų taikymu ir jų interpretavimu konkrečių teisinių santykių kontekste. Todėl šis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimas iš esmės nepaneigia doktrininų svarstymų, kad valstybė įstatymu ar susitarimu su konkrečia religine bendruomene, remdamasi Konstitucinio teismo jurisprudencijoje įtvirtinta galimybe, galėtų tam tikrų šeimos teisės kategorijų bylas priskirti bažnytinio teismo kompetencijai. Pažymėtina, kad Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos Sutartyje nustatyta: „Apie Bažnytinio Tribunolo sprendimus dėl kanoninės santuokos pripažinimo niekine ir Bažnyčios Aukščiausios Valdžios nutartis dėl santuokos ryšių nutraukimo privaloma informuoti kompetentingas Lietuvos Respublikos institucijas, siekiant sutvarkyti teises šio sprendimo pasekmes pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus“ (Sutarties 13 str. 4 d.). Todėl darytina išvada, kad tokia Sutarties nuostata sudaro teisinį pagrindą toliau plėtoti valstybės ir Bažnyčios susitarimus, taip pat galimybę pripažinti bažnytinių teismų sprendimus tiek santuokos negaliojimo, tiek separacijos ar šalių mediacijos procesuose.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio antrosios dalies, 11 straipsnio ir 12 straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 6/94.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6/2007.

Išvados

---

1. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas kanoninės santuokos pripažinimas yra glaudžiai susijęs su kitų tradicinių religinių bendruomenių bei jose sudarytų religinių santuokų pripažinimu. Atsižvelgiant į tai, kad skirtingų tradicinių religinių bendruomenių doktrinos ir vidaus teisės normos iš esmės skirtingai apibrėžia santuokos sampratą, reikalavimus sutuoktiniams, santuokinius padarinius bei tarpusavio pareigas, nustatyta, kad proporcingiausiu laikomas teisinio reguliavimo modelis, kai valstybės įstatymuose įtvirtinamas religinių santuokų pripažinimas, taikant civilinės teisės normų viršenybės principą.

2. Analizuojant galiojančius valstybės teisės aktus pagal steigiamąjį, transkripcijos ir procesinį kriterijus, buvo atskleista kanoninės santuokos teisinio reguliavimo ir jo įgyvendinimo problematika: 1) neaiškiai reglamentuota pareiga supažindinti sutuoktinius su civilinėmis teisėmis ir pareigomis; 2) nepagrįstai nustatyta privaloma pareiga pranešti valstybės institucijoms apie visas religines santuokas; 3) nenustatyta galimybė kai kuriuos iš religinės santuokos kylančius civilinius ginčus spręsti bažnytiniuose teismuose.

3. Konstitucijoje įtvirtintas sutartinis valstybės ir religinių bendruomenių teisinių santykių reguliavimo principas sudaro galimybę valstybės institucijoms ir religinėms bendruomenėms susitarti dėl abipusių teisių ir pareigų, atsižvelgiant į konkrečios bendruomenės doktriną, struktūrinius, institucinius ir administracinius pajėgumus. Toks reguliavimas ne tik atitinka valstybės interesus, bet ir tiesiogiai išplaukia iš konstitucinių nuostatų. Sutartinis modelis taikomas ir kitose Europos valstybėse. Italijos Respublikos teisės sistemos analizė parodė, kad valstybės ir religinių bendruomenių teisiniai santykiai yra nustatomi individualių sutarčių pagrindu, leidžiančiu diferencijuotai apibrėžti skirtingų konfesijų teisių įgyvendinimo apimtį, pirmiausia atsižvelgiant į jų doktrininis ypatumus ir vidaus teisės normas. Todėl straipsnyje pagrįstai teigiama, kad toks sutartinis modelis ne tik gali, bet ir turėtų būti taikomas Lietuvos teisinėje sistemoje.

4. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nustatyta, kad religinės santuokos sudarymo metu sukuriama du savarankiški juridiniai faktai – religinė ir civilinė santuoka. Dėl šios priežasties būtina užtikrinti, kad sutuoktiniai turėtų aiškią ir nedviprasmiškai išreikštą laisvę bei valią sukurti abu juridinius faktus. Atsižvelgiant į tai, straipsnyje daroma išvada, kad Lietuvos teisės aktuose turėtų būti aiškiai nustatyta pareiga visoms religinėms bendruomenėms, kurių sudaromoms santuokoms pripažįstami civiliniai padariniai, supažindinti sužadėtinius su civilinėmis teisėmis ir pareigomis, o kanoninės santuokos atveju – detaliam reglamentuotos tokios pareigos įgyvendinimo formos ir procedūros.

5. Remiantis Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto tarptautinės Sutarties 13 straipsnio nuostatomis, konstatuota, kad valstybė pripažįsta savo piliečių,

priklausančių Katalikų Bažnyčiai, teisę ruošti santuokai pagal Bažnyčios mokymą bei sudaryti santuoką laikantis nustatytų procedūrų ir apeigų. Todėl daroma išvada, kad tiek sutuoktiniai, tiek religinė bendruomenė, kaip jų teisėms ir interesams atstovaujantis subjektas, turi teisę valstybėje siekti tokio teisinio reguliavimo ir socialinės aplinkos, kuri nevaržytų jų religinių ir pilietinių teisių, tarp jų – teisės ugdyti vaikus ir viešai reikšti įsitikinimus apie šeimos ir santuokos prigimtį. Tyrime nurodyta tolesnių tyrimų ir diskusijų galimybė, kad, remiantis Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir Lietuvos bei Šventojo Sosto Sutarties 13 straipsnio 4 dalimi, tam tikromis sąlygomis galėtų būti nustatyta bažnytinių teismų kompetencija nagrinėti kai kurių kategorijų šeimos bylas, ypač mediacijos procesus, kurių rezultatai galėtų būti pripažįstami ir valstybės teisinėje sistemoje.

Apibendrinant galima teigti, kad proporcingiausias valstybės ir Bažnyčios teisinių santykių reguliavimo bei religinių santuokų pripažinimo modelis yra Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas sutartinis mechanizmas, leidžiantis suderinti valstybės interesus, religinių bendruomenių autonomiją ir asmenų religines bei pilietines teises ir pareigas.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Advilonienė, Živilė. „Konklavos atspindžiai spaudoje kaip religinės socializacijos veiksnys: Benedikto XVI atvejis“. *Soter* 87 (155) (2023): 19–36. [https://doi.org/10.7220/2335-8785.87\(115\).2](https://doi.org/10.7220/2335-8785.87(115).2).
2. Ališauskienė, Milda ir Gintarė Markauskaitė. „Religinės įvairovės reprezentavimas Lietuvos internetinėje žiniasklaidoje“. *Kultūra ir visuomenė* 5 (1) (2014): 65–83.
3. Andriulis, Vytautas. *Lietuvos Statutų (1925, 1566, 1588 m.) šeimos teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
4. Andruškevičius, Arvydas. *Administracinė teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2008.
5. Arrieta, Juan Ignacio. *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Roma: EDUSC, 2023.
6. Blinstrubis, Tomas. *Valstybės ir Bažnyčios konstitucinių santykių probleminiai aspektai*. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012.
7. Brilius, Vytautas. „Sakramentinės santuokos pripažinimo problemos Lietuvos Respublikos civilinėje teisėje“. *Soter* 10 (38) (2003): 47–58.
8. „Daugiau kaip 380 mln. krikščionių pasaulyje patiria persekiojimą – skelbia ataskaita“. *Laikmetis*. 2025 m. gruodžio 19 d. <https://laikmetis.lt/daugiau-kaip-380-mln-krikscioniu-pasaulyje-patiria-persekiojima-skelbia-ataskaita/>.
9. „Europos valdžios institucijos menkina krikščionių persekiojimo mastą, teigiama ataskaitoje“. *Laikmetis*. Paskelbta 2025 m. gruodžio 21 d. <https://laikmetis.lt/europos-valdžios-institucijos-menkina-krikscioniu-persekiojimo-masta-teigiama-ataskaitoje/>.
10. Europos Žmogaus Teisių Teismas. *Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos religijos laisvės tema apžvalga* (vertimas). Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. 2017 m. rugsėjo 15 d. https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Research_report_religion_LIT.PDF.
11. Juozapaitienė, Rusnė. „Bažnytinė santuokos registracija Lietuvoje: istorija ir dabartis“. *Kultūra ir visuomenė* 2 (3) (2011): 101–123.

12. Kudinavičiūtė, Inga. „Teisinis bažnytinių santuokų reglamentavimas ir apskaita“. *Jurisprudencija* 3–4 (2003): 48–51.
13. Kudinavičiūtė-Michailovienė, Inga. *Santuokos sąlygos ir jų vykdymas*. Vilnius: Justitia, 2006.
14. —. „Teisinė šeimos forma“. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*, 397–440. Vilnius: MRU, 2013.
15. Lastauskienė, Giedrė. „Sunki byla Lietuvos teismų požiūriu: religinio pobūdžio bylų pavyzdžiu“. *Teisė* 104 (2017): 75–89.
16. Licastro, Angelo. *Il diritto Statale delle religioni nei paesi dell'Unione Europea*. Milano: Giuffrè Editore, 2017.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-107/2005.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 7 d. nutartis, Civilinė byla Nr. 3K-7-6/2007.
19. „Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir Valsybės teisinių aspektų“. (2000 m. gegužės 5 d.). EIS.katalikai.lt. Paskelbta 2015 m. spalio 13 d. https://eis.katalikai.lt/vb/romos_kurija/valstybes_sekretoriatas/2000-05-05_sventojo-sosto-ir-lietuvos-respublikos-sutartis-del-santykiu-tarp-kataliku-baznycios-ir-valstybes-teisiniu-aspektu.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodekso 6 straipsnio antrosios dalies, 11 straipsnio ir 12 straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Byla Nr. 6/94.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Byla Nr. 23/98.
22. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas, 1999 m. Nr. 60-1948 (galiojanti redakcija nuo 2015 m. balandžio 1 d.). <https://www.infolex.lt/ta/34411#Xd1d710656d3e4b4b9ddc7dc512dac2c5>.
23. Lietuvos Vyskupų Konferencija. *Kanonų Teisės kodeksas*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2012.
24. —. „Krikščionių Bažnyčių Lietuvoje memorandumas, skelbiant 2014-uosius Šeimos metais“. 2013 m. lapkričio 26 d. <https://lvk.lcn.lt/naujienos/>,209.
25. Machovenko, Jevgenij. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*. Vilnius: Justitia, 2000.
26. Martín De Agar, José T. „Matrimonio canonico e ordinamento civile“. *Studi giuridici* LXXVIII (2008): 125–163.
27. Meilius, Kazimieras. „Ar laisvamanybė, kaip politiškai privilegijuota ideologija, nepažeidinėja tradicinių religinių bendruomenių ir bendrųjų interesų?“. *Soter* 17 (45) (2006): 99–130.
28. Mesonis, Gediminas. „Kai kurie konstituciniai Valstybės ir Bažnyčios santykių aspektai“. *Konstitucinė jurisprudencija* 2 (10) (2008): 110–133.
29. Meilius, Kazimieras ir Gediminas Sagatys. „Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytų santuokų kelias į pripažinimą“. *Jurisprudencija* 28 (20) (2002): 128–136.
30. Mikelėnas, Valentinas (red.). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
31. —. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002.
32. —. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009.

33. Mizaras, Vytautas (moksl. red.). *Civilinė teisė, vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009.
34. Murauskas, Donatas. „Valstybės ir Bažnyčios santykiai konstituciniėje jurisprudencijoje: tarp atskyrimo ir atskirumo“. *Teisė* 106 (2018): 46–59.
35. Perkumienė, Dalia ir Rūta Brazienė. „Santuokos institutas valstybės ir Bažnyčios požiūriu“. *Soter* 12 (40) (2004): 15–27.
36. Pii Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. „Codex Iuris Canonici“. *Acta Apostolicae Sedis*, vol. 9 (1917-II): 11–456.
37. Pivoras, Saulius ir Karolina Presniakovaitė. „Viešoji politika religinių bendruomenių atžvilgiu: tiesioginių subsidijų bei mokesčių lengvatų instrumentai Lietuvoje ir Latvijoje“. *Viešoji politika ir administravimas* 15 (2) (2016): 235–250.
38. Plokštytė, Aurelija. „100 metų Lietuvos bažnytinei provincijai – tai Bažnyčios vasario 16-oji“. Bernardinai.lt. Paskelbta 2025 m. gruodžio 2 d. <https://www.bernardinai.lt/100-metu-lietuvos-baznytinei-provincijai-tai-baznycios-vasario-16-oji/>.
39. Plumpa, Petras. „Valstybės ir religijos santykis Lietuvoje: Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 straipsnio analizė“. Iš *Religija ir teisė pilietinėje visuomenėje: tarptautinės konferencijos medžiaga*. Vilnius: Justitia, 2001.
40. Pocė, Gintarė. „Religija kaip sensacija? Dienraščio „Lietuvos rytas“ religinės tematikos antraščių analizė“. *Kultūra ir visuomenė* 10 (1) (2019): 75–97.
41. Presidenza del Consiglio dei Ministri. *L'esercizio della libertà religiosa in Italia*. Roma: Dipartimento per l'informazione e l'editoria, 2013.
42. —. *Norme per la regolazione dei rapporti tra lo Stato e la Chiesa Evangelica Luterana in Italia* (CELI). 1995 m. lapkričio 29 d. (galiojanti redakcija nuo 2002 m. rugpjūčio 5 d.). <https://presidenza.governo.it/USRI/confessioni/norme/95L520.html>.
43. Presniakovaitė, Karolina. „Religinių bendruomenių reguliavimo politika: Lietuvos sutartys (2000–2012) su Šventuoju Sostu“. *Politikos mokslų almanachas* Nr. 16 (2014): 79–99.
44. —. *Viešoji politika religinių bendruomenių atžvilgiu Lietuvoje ir Latvijoje*. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2018.
45. Ruškytė, Ramutė. „Ar religija išgyvena Renesansą? Konstituciniai sąžinės laisvės ir religijos laisvės pagrindai bei religijos laisvės įgyvendinimas Lietuvoje“. *Konstitucinė jurisprudencija* 4 (20) (2010): 284–304.
46. Švedas, Gintaras (moksl. red.). *Lietuvos baudžiamoji teisė, Bendroji dalis, I knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019.
47. „Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica Italiana che apporta modificazioni al Concordato Lateranense“ (1984 m. vasario 18 d.). Vatican.va. Žiūrėta 2026 m. sausio 15 d. https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19850603_santa-sede-italia_it.html.
48. Turonis, Vytis. „Valstybės religinis neutralumas Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje“. *Logos* 111 (2022): 119–128. <https://doi.org/10.24101/logos.2022.34>.
49. Usova-Kurbanovienė, Svetlana. „Mykolo Romerio mokslinė pozicija dėl Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto Konkordato (1927)“. *Jurisprudencija* 10 (100) (2007): 65–74.
50. Vaičaitis, Vaidotas A. „Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų teisinė būklė pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją“. *Logos* 110 (2022): 95–105. <https://doi.org/10.24101/logos.2022.10>.
51. Vaišvilaitė, Irena. „Jurgio Matulaičio parengtas Šventojo Sosto Konkordato su Lietuvos Respublika projektas“. *LKMA Metraštis*, T 30B (2007): 13–32.
52. Vaitiekienė, Elena. „Religinės bendruomenės ir bendrijos“. Iš *Lietuvos Konstitucinė teisė: vadovėlis*, 410–418. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017.

53. Valančius, Kazimieras (sud.). *Lietuvos Valstybės Konstitucijos*. Vilnius: Mokslas, 1989.
54. —. „Bažnytinės (kanoninės) santuokos institucionalizacija ir konstitucionalizacija: raida ir problemos“. *LKMA Metraštis XIX* (2001): 267–282.
55. Venskų, Marius ir Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė. „Kanoninės santuokos įtraukimo į civilinę apskaitą teisinio reglamentavimo analizė“. *Jurisprudencija* 31 (2) (2024): 391–419. <https://doi.org/10.13165/JUR-24-31-2-11>.
56. Vienos Konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, 1969 m. gegužės 23 d. (aktuali redakcija nuo 1992 m. vasario 14 d.). <https://www.infolex.lt/ta/20213#X9b315f9179b1457b9d3c577b09b2ce83>.
57. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Žmogaus teisės Lietuvoje 2022–2023*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2024.

Gauta: 2026 01 30

Parengta: 2026 06 10

Marius VENSKUS – bažnytinės (kanonų) teisės daktaras, kanonų teisės dėstytojas Vilniaus kunigų seminarijoje, Mykolo Romerio universiteto doktorantas. Mokslinių tyrimų sritys: sakramentinė, santuokinė ir baudžiamoji kanonų teisė, valstybės ir bažnyčios santykiai, religijos laisvė, šeimos teisė. El. paštas venskus.marius@gmail.com.

Marius VENSKUS – Doctor of Canon Law, Lecturer in Canon Law at Vilnius Seminary, PhD student at Mykolas Romeris University (Lithuania). Research interests: sacramental, matrimonial and penal canon law, Church–State relations, religious freedom, family law. E-mail venskus.marius@gmail.com.